

УДК 811.161.2'282:378.147

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ВИКЛАДАННІ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ГЕОГРАФІЇ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Оксана Костів

*Львівський національний університет імені Івана Франка
катедра української мови імені професора Івана Ковалика
вул. Університетська, 1, кімн. 234, 79001, Львів, Україна
тел.: 032 239 47 17*

*ел. пошта: oksana.kostiv@lnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-1878-2675>*

Курс «Українська лінгвогеографія» у вищій школі повинен ознайомити студентів з українською лінгвогеографією як наукою, з'ясувати її предмет, презентувати завдання, значення і систему термінів, навчити студентів вільно орієнтуватися на діалектологічній карті України, аналізувати та інтерпретувати карти фонологічного, морфологічного, лексичного, акцентуаційного, синтаксичного рівнів Атласу української мови та регіональних атласів. «Українська лінгвогеографія» як дисципліна призначена для студентів-магістрантів філологічного спрямування другого року навчання. Вивчення курсу орієнтовано на теоретичну і практичну підготовку з фаху, а також відбувається формування загальних і фахових компетентностей, програмних результатів навчання.

У статті проаналізовано відмінне та спільне між лінгвогеографією та діалектологією та представлено основні методологічні та теоретичні підходи до лінгвістичної географії. Лінгвістична географія та діалектологія характеризуються низкою загальних і відмінних рис. Перш за все, це виявляється в джерелах, цілях, предметах, об'єктах, умовах навчання, методах аналізу. У статті визначені основні цілі, методи дослідження, джерела лінгвістичної географії як окремої лінгвістичної дисципліни. Обидві ці галузі мовознавства мають за об'єкт вивчення просторові варіації діалектної мови, тому візуалізація мови в просторових конструкціях має надзвичайне значення. Нагромадження знань про просторовий розподіл мовних явищ, про ядро та периферію в них привело до формування лінгвістичної географії.

Українська лінгвістична географія – це окрема мовознавча дисципліна, що виникла з діалектології в XIX столітті і досягла розвитку в XX столітті. Високим досягненням сучасної української школи лінгвістичної географії стало видання тритомного Атласу української мови. Зараз лінгвістична географія є не тільки однією з основоположних наук, вона також є однією з найбільш прогресивних галузей мовознавства.

Ключові слова: лінгвогеографія, діалектологія, Атлас української мови, регіональні атласи, методика викладання української мови, вища школа.

DOI:

Постановка проблеми. Курс української лінгвістичної географії відіграє особливу роль у підготовці спеціаліста-словесника, оскільки під час його вивчення студенти значно поглиблюють знання про особливості формування й поширення всього ареалу української національної мови та взаємодію діалектних обширів українських говірок. Навчальний курс покликаний забезпечити глибокі теоретичні знання про структуру і типологію лінгвістичних карт, сформувати навички практичного аналізу діалектних ареалів, відображених у лінгвістичних атласах різного типу.

Важливим є виокремлення лінгвогеографії як окремої лінгвістичної дисципліни. Завдання курсу – спрямувати магістрантів філологічного спрямування на дослідження, пов'язані з розвитком української школи лінгвогеографії; акцентувати на спільних підходах щодо об'єкта дослідження та відмінностях у прийомах і методах його вивчення між діалектологією та лінгвістичною географією; навчити інтерпре-

тувати карти загальномовного та регіональних атласів з метою виявлення елементів динамічних і статичних рис мови; визначити діалектні конструкції, які є реалізацією окремих діалектних рис одного структурного рівня, а також конструкції, що є комплексами діалектних рис різного рівня в їх просторому вираженні. Курс «Українська лінгвогеографія» призначений для студентів-магістрантів другого року навчання. Він орієнтований на теоретичну і практичну підготовки з фаху.

Лекції спрямовані на ознайомлення з українською лінгвогеографією як наукою, предметом, методами дослідження, системою термінів, школами лінгвогеографії, видатними лінгвогеографами, концепцією створення, структурою та історією роботи над Атласом української мови (АУМ), а також регіональними атласами української мови.

На практичних заняттях студенти повинні навчитися аналізувати та інтерпретувати карти Атласу української мови та низки регіональних лінгвістичних атласів. Важливим елементом фахової філологічної компетентності є оволодіння навичками картографування.

Мета статті – окреслити проблемні моменти, завдання, компетентності, результати навчання у процесі вивчення лінгвістичної географії на філологічному факультеті.

Виклад основного матеріалу. 25 квітня 2019 р. Верховна Рада ухвалила **Закон України** «Про забезпечення функціонування української мови як державної». У статті 3 зазначено:

1. Завданнями цього Закону є:

1) захист державного статусу української мови;

б) підтримка української мови шляхом сприяння:

е) *популяризація діалектів і говірок української мови та їх збереження* [7].

Уперше на законодавчому рівні закріплено статус діалектної мови. Саме тому вивчення діалектології та лінгвістичної географії (наукової дисципліни, що виокремилася з діалектології) сьогодні вирізняється особливою актуальністю. Як відомо, ще у процесі вивчення курсу «Українська діалектологія» на бакалавраті студенти другого курсу вивчають загальні поняття, пов'язані з лінгвогеографією. Взаємодію цих двох дисциплін студенти унаочнюють під час вивчення явищ змішаності чи перехідності у відповідних міждіалектних зонах, розглядаючи конкретні діалектні факти, відображені на географічній карті. Саме усвідомлення просторового існування діалектних явищ спричинило виникнення лінгвогеографії.

Дисципліна «Українська лінгвогеографія» є вибірковою дисципліною для магістрантів філологічного напрямку другого року навчання [14]. Курс розроблено в системі електронного навчання Moodle – модульного об'єктно-орієнтованого динамічного навчального середовища, яке є вільно поширюваною системою управління навчальним контентом. Дозволяє створювати віртуальне навчальне середовище та керувати ним. Електронний навчальний курс (ЕНК) з української лінгвогеографії містить теоретичні відомості, гіперпосилання на відповідні лінгвогеографічні джерела, глосарій, форум користувачів, різні типи практичних завдань та тести для підсумкового контролю, анкету для студентського оцінювання. Окрім того, у січні 2023 року курс «Українська лінгвогеографія» (автор – Костів О. М.) було атестовано на основі Положення про електронні курси у Львівському національному університеті імені Івана Франка [17].

Дисципліна «Українська лінгвогеографія» у навчання студентів-філологів має загальнотеоретичні і практичні цілі. Загальнотеоретичні цілі курсу полягають в тому, щоб знати систему термінів та лінгвогеографії, її предмет, завдання і значення, спільне та відмінне з діалектологією; класифікацію українських говорів на основі спільних фонетичних, морфологічних, синтаксичних та лексичних ознак; відомості з історії української лінгвогеографії, ролі видатних особистостей у її становленні та розвитку; становлення і роль української школи лінгвістичної географії на тлі світової; основні засади української лінгвістичної географії; концепцію, структуру, зміст Атласу української мови в трьох томах; будову, мету та зміст різного типу атласів (регіональних, загальнослов'янського та ін.)

Результатом курсу «Українська лінгвогеографія» є формування таких умінь, як здатності аналізувати діалектні карти фонетичного, морфологічного, синтаксичного та лексичного рівнів у різних типах атласів; користування діалектологічними атласами та діалектними словниками; інтерпретування лінгвістичних карт, а також навичок картографувати діалектні явища різних структурних рівнів. Серед програмних результатів вивчення курсу – формування умінь застосовувати сучасні методики і технології, зокрема інформаційні, для успішного й ефективного здійснення професійної діяльності та забезпечення якості дослідження в лінгвогеографічній сфері; здійснювати науковий аналіз діалектного матеріалу, інтерпретувати та структурувати його з урахуванням доцільних методологічних принципів, формулювати узагальнення на основі самостійно опрацьованих фактів; доступно й аргументовано пояснювати сутність конкретних питань з царини лінгвістичної географії, обґрунтування як фахівцям, так і широкому загалу, зокрема студентам.

Вивчення лінгвістичної географії передбачає застосування описового, порівняльно-історичного, лінгвогеографічного методів, які реалізуються в низці прийомів. Зокрема діалектні ареали аналізують із синхронного погляду (опис говору на вертикальному зрізі, аналіз діалектних явищ фонетичного, морфологічного, лексичного та синтаксичного зрізів), також застосовують і діахронний аналіз, що передбачає встановлення генезису як діалектних рис, так і походження говорів та наріч. Важливо також те, що у плані лінгвістичного аналізу вивчають не просто окремі мовні факти чи явища, а системи діалектних рис в українському діалектному просторі, а також встановлюють риси відповідностей між літературною та діалектною мовами у фонетиці, морфології, синтаксисі, лексиці тощо.

На основі вивчення дисципліни відбувається формування загальних компетентностей (зокрема, здатності генерувати нові ідеї (креативність), здатності до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел, проведення досліджень на належному рівні, уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми, здатності до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, а також формування навичок використання інформаційних і комунікаційних технологій). Важливими для філологів є фахові компетентності (здатність вільно орієнтуватися в різних лінгвістичних напрямках і школах, критично осмислювати історичні надбання та новітні досягнення філологічної науки, вільно користуватися філологічною термінологією) [16].

Вивчення понять, пов'язаних зі становленням і розвитком української школи лінгвістичної географії, вирізняється особливою актуальністю. Діалектне явище кожного мовного рівня має географічну проекцію, тобто реалізується в просторі. Фонетичні, морфологічні, словотвірні, синтаксичні й лексичні діалектні риси поши-

рені в діалектному просторі та функціонують у вигляді місць свого максимального поширення (ядер) та ареалів поступового послаблення, видозміни (периферій).

У науковій літературі лінгвістичну географію часто вважають галуззю діалектології або методом лінгвістичного дослідження. «Лінгвістична географія – розділ діалектології, який на основі методу картографування мовних явищ вивчає їх територіальне поширення» [15 : 290]. Ф. Жилко називає лінгвістичну географію аспектом дослідження мов та діалектів [6 : 273–284]. Методом діалектологічного аналізу названо лінгвістичну географію у працях І. Матвіяса [11 : 17], **методом лінгвістичного картографування** – у дослідженні С. Бевзенка [1 : 25].

Таке неоднозначне трактування поняття лінгвістичної географії, на нашу думку, пов'язане з тим, що лінгвогеографію як окремий розділ мовознавства виділили відносно недавно. Ще в II половині XX ст. у науковій літературі побутувала думка про поступовий перехід лінгвогеографії в самостійну дисципліну. Л. Коць-Григорчук стверджує, що лінгвогеографія – це окрема наука, яка досліджує рельєф діалектного простору з вираженими в ньому ареалами як окремих діалектних рис, так і комплексів рис, поширених у діалектному просторі у вигляді діалектних конструкцій із центром та периферією [9 : 134]. Саме робота над АУМ, як відомо, сформувала українську школу лінгвогеографії, яку очолював Ф. Жилко.

Отже, українська лінгвістична географія – це окрема лінгвістична дисципліна, яка виокремилася з діалектології. Як окрема галузь мовознавства ця наука має джерела, мету, засоби, об'єкт і предмет дослідження. Метою лінгвістичної географії є вивчення просторових координат рис діалектного мовлення та їхніх взаємозв'язків (історичних, системно-структурних, типологічних, генетичних). Об'єкт дослідження лінгвогеографії – поширення діалектних явищ у просторі, предмет – результати аналізу лінгвістичних карт (поява та занепад діалектних рис, вияви динаміки і статички, зміни меж явищ).

Саме І. Матвіяс виділяє в лінгвогеографії два аспекти: укладання карт говорів (початок від карти К. Михальчука) та укладання лінгвістичних карт (початок від карт П. Бузука), які подають поширення діалектних явищ у просторі [11 : 17]. Такий підхід дозволяє уникнути певної розбіжності щодо становлення української лінгвістичної географії й виведення її початку від першої карти говорів К. Михальчука.

Діалектологія та лінгвогеографія характеризуються низкою спільних і відмінних ознак [8 : 559–570]. Передусім це виявлено в джерелах та умовах дослідження, адже для діалектології базою виступає живе діалектне мовлення (польові діалектологічні дослідження), репрезентоване в текстах і питальниках. Для лінгвістичної географії джерельною базою є лексикографічні, монографічні дані, діалектні ареали, зафіксовані на лінгвістичних картах, а також і діалектні тексти та відповіді на питання програми збирання діалектного матеріалу. Щодо методів і засобів лінгвістичного дослідження, то основним для діалектолога є польове дослідження, яке передбачає безпосередній збір інформації в конкретному населеному пункті, бесіди з діалектоносієм, записування, коментування текстів і, як результат, системний опис конкретної говірки на синхронному зрізі. Натомість лінгвогеограф оперує ареальним (ізоглосним) методом, що передбачає часте використання конкретної інформації, яка презентує матеріал багатьох населених пунктів, вищий рівень узагальнення, системність аналізу, дослідження діалектного явища на суцільній території, використання як синхронного, так і діяхронного методів.

Термінна база – це лексеми, що характеризують діалектне явище та використовуються спільно і в діалектології, і в лінгвогеографії: наріччя, говір, говірка, ареал, ізоглоса, діалектна конструкція, ядро, периферія, опозиція, зона вібрацій, зона перехідності, зона змішаності. Проте деякі з понять мають обмежену сферу вживання. Упродовж тривалого часу діалектологічні дослідження було спрямовано на виявлення особливостей діалектних обширів у вертикальному плані, саме тому основну увагу зосереджували на визначенні точних меж діалектів. На нашу думку, поняття, яке є основою терміна «наріччя», змагає до узагальненості, однотайності, структурної цілісності, а саме лінгвістична географія доводить неоднорідність діалектних елементів, відсутність абсолютних меж, наявність паралелізмів. Це ж стосується терміна «говір». Тому більш доцільно використовувати в лінгвогеографії терміни говірка, група говірок (наприклад, бойківські говірки, лемківські говірки).

Лінгвістична географія частіше оперує поняттями, які чітко характеризують діалектне явище: ареал, ізоглоса, ядро та периферія. Лінгвогеографія досліджує рельєф діалектного простору з вираженими в ньому ареалами окремих діалектних рис і комплексів діалектних рис, зреалізованих у просторі як діалектні просторові конструкції, що мають свої ядра та периферію [9 : 13].

Діалектні конструкції складаються з ядра та периферії. Для певної території характерні паралелізми, різноманітність у мовленні молодшого, середнього та старшого поколінь, позиційні зміни. Можна також вважати, що статика (явище) зосереджена в ядрі, а динаміка (тенденція) – на периферії та міжпериферійних просторах. Бо й сама ідея динаміки закладена в понятті «периферія діалектних одиниць». Адже власне в латеральних частинах лінгвальних ареалів діалектна риса перебуває в русі, що виявляється, наприклад, на фонетичному рівні в існуванні позиційно вираженого розрізнення, амплітуди коливань у межах звукового поля реалізації фонем, паралельному вживанні різних виявів.

Окрім того, лінгвогеографія досліджує мовний простір у вертикальному та горизонтальному планах, що дозволяє виявити «рельєф» діалектного обширу з його діалектними конструкціями, кожна з яких має своє ядро і свою периферію, які виникають, існують, занепадають відповідно від умов функціонування діалектного простору. У такому дослідженні на перший план виступають не межі діалектних утворень, а виявлення ареалів, у структурі яких є ядро та периферія відповідної діалектної риси. Горизонтальне дослідження веде до визначення просторових координат діалектних рис у межах діалектної конструкції.

Як відомо, унаслідок постійних контактів між діалектами, мовами формуються зони лінгвістичного контактування. Лише лінгвогеографічні дослідження довели, що діалектна межа не є чіткою лінією, а перехідною зоною, а сама діалектна конструкція – це ядро, оточене перехідними зонами. Між говорами немає чіткої межі, а смуга контактування – це територія взаємодії рис сусідніх говорів (наприклад, говірки наддністрянсько-бойківського діалектного суміжжя). Для таких територій характерні паралелізми, часто гіперізми, контамінації, архаїзми.

Засоби лінгвогеографії дозволили визначити, що мовна або діалектна межа не є лінією, а перехідною зоною, а діалект – це ядро, оточене перехідними зонами, що вібрують, або «зонами вібрацій» у вигляді жмуктів ізоглос різної конфігурації. Відповідно, межі між говорами, наріччями вирізняються нестабільністю, лабільністю, тенденцією до змін. Сучасна лінгвогеографія оперує низкою специфічних термі-

носполук на позначення території міждіалектного та міжмовного контактування: «зона вібрацій» [9 : 222], «зона перехідности», «зона змішаности», «зона інтерференції», «зональні ареальні елементи», «зональні ареальні утворення» (нові мовні компоненти, зумовлені локальним контактуванням) [5 : 18–27], «інтерферовані ареали» як результат міжмовного чи міждіалектного контактування [13 : 15–28].

Ураховуючи те, що межі між діалектами нечіткі та розмиті, у лінгвогеографії використовують термін «зона». Якщо ареал – це територія поширення окремих мовних явищ, ізоглоса визначає його межі, то зона (часто як неповний синонім ареалу) – це діалектний обшир, що об'єднує декілька подібних мікроареалів, основною ознакою якої є неточність, приблизність меж.

Територію зіткнення діалектних конструкцій, яким властивий комплекс рис, називають зоною вібрацій, або зоною інтерференції, де налягання, взаємопроникнення та взаємодія рис особливо виразна, як вияв значної динаміки розвитку мовлення. Зона вібрацій є складовою частиною комплексного аналізу діалектного континууму, який вміщує також центр і периферію. Зіткнення латеральних частин ареалів діалектних рис, властивих суміжним діалектним просторовим конструкціям, – місце творення зон вібрацій, у межах яких можуть формуватися зони змішаности (із їхніми паралелізмами) чи зони перехідности (із контамінаціями, архаїзмами, розщеплюванням значень слів, гіперизмами тощо).

Зона вібрацій – це надрядне поняття до зони інтерференції, змішаности, перехідности, основними ознаками яких є нестабільність одиниць, викликана як безпосередньою віддаленістю від ядра діалектної конструкції, так і близькістю периферійних ареалів сусіднього обширу; співіснування паралельних діалектних структур, часто із семантичним розрізненням, гіперизмів, контамінованих сполук, збереження архаїзмів [9 : 13]. Виникнення зони вібрацій можливе за умови зіткнення частин суміжних діалектних просторових конструкцій. У такому випадку можна констатувати взаємодію ареалів, але важко передбачити характер і наслідки цієї взаємодії. Інтерференція – взаємодія при двомовності (дводіалектності), яка спричинює виникнення специфічних рис. Зона вібрацій – поняття ширше, бо передбачає наявність і змішаности (паралелі), і перехідности, не обов'язково веде до інтерференції.

У сучасній науковій парадигмі ніхто вже не спростовує, що лінгвістична географія – це окрема мовознавча дисципліна, для якої характерні власні мета, методи, термінна база, особливі предмет та об'єкт дослідження. Лінгвогеографія й діалектологія вивчають діалектне явище, проте просторове поширення мовних рис є предметом аналізу лінгвогеографії. Серед першочергових завдань сучасної лінгвогеографії – подальше укладання регіональних атласів, робота над Загальнослов'янським атласом і проблеми інтерпретації карт загальнонаціонального АУМ.

Карта говорів К. Михальчука (1871 р.) [13] дала початок розвитку української лінгвістичної географії як окремої лінгвістичної науки, яка зародилася в сфері діалектології, але згодом відокремилася від неї. Хоча історію світової лінгвістичної географії традиційно пов'язують з діяльністю німецьких та французьких лінгвогеографів, адже на початку ХХ століття надруковано перший лінгвістичний атлас, тобто зібрання карт, усе ж появу першої лінгвістичної карти потрібно співвідносити зі становленням української лінгвістичної географії.

Актуально, що директор Інституту української мови, професор Павло Гриценко у грудні 2016 р. під час свого виступу на засіданні Конституційного суду

України з розгляду справи щодо відповідності Конституції України Закону «Про засади державної мовної політики» оприлюднив діалектну карту К. Михальчука. «На цій карті, – зазначив П. Гриценко, – ми бачимо величезні україномовні терени, які за площею можуть становити цілу середньоевропейську державу: а це Кубань, Курщина, Орловщина, – територія на схід від сучасного українсько-російського кордону. До речі, Азовське море було внутрішньо українське, бо на схід від цього моря ще кілометрів зі сто функціонували українські поселення і українська мова. І там не було жодного домінування чи переважаючої більшості російських етнічних поселень, це вже пізніша історія. Тоді так само до теренів України належала Берестейщина, або нинішня Берестейська область білорусі. І ця смуга над Прип'яттю – берестейсько-мінська – там були діалекти нашої мови, своє українське обличчя вони зберігають і досі» [10]. Професор зазначив, що українською мовою говорили на Берестейщині, нинішній Берестейській обл. білорусі, на заході україномовні терени до операції «Вісла» поширювались на Підляшшя і доходили майже до Любліна, у східній Словаччині також були області, заселені українцями, ареал поширення української мови заходив у Румунію. Карту 1871 р. можна вважати ілюстрацією територіальних втрат, що їх зазнали українці впродовж ХХ ст. Вона ж показує, що комуністична політика лінгводику була успішнішою за самодержавну. Детальний аналіз карти говорів К. Михальчука особливо актуальністю вирізняється для сьогодення в час російсько-української війни для усвідомлення правдивої історичної приналежності цих земель. Це стосується також лінгвогеографічної оцінки карт В. Ганцова, І. Зілинського та Ф. Жилка.

Початок світової лінгвістичної географії (укладання лінгвістичних карт і створення перших атласів) традиційно пов'язують із роботою над німецьким діалектологічним атласом Г. Венкера, його наступника Ф. Вреде у другій половині ХІХ ст., а також виданням першого лінгвістичного атласу французької мови. «Atlas linguistique de la France» («Лінгвістичний атлас Франції») Ж. Жильєрона та Е. Едмона опубліковано у 1902–1910 рр. Лінгвістичний атлас німецької мови вийшов у світ лише в 1926 р.

У процесі роботи над європейськими діалектологічними атласами виокремилися два відмінні способи збору діалектного матеріалу для укладання лінгвістичних карт: збір матеріалу на основі анкетування та безпосередній контакт із респондентами. Метод анкетування (розсилання анкет у визначені населені пункти) передбачав участь у збиранні діалектного матеріалу місцевих учителів чи представників інших професій. Такі матеріали не завжди характеризувалися достовірністю й точністю, але давали змогу опрацювати за короткий час значну мовну територію. Більшою конкретністю визначався метод безпосереднього збору діалектного матеріалу: дослідник працював на місці, записував на основі питальника фонетичною транскрипцією мовлення діалектоносіїв. Саме такий метод використовували українські лінгвогеографи у процесі роботи над картами АУМ (створення й опрацювання діалектологічного питальника – збір матеріалу – робота з діалектними записами – укладання карт – видання лінгвістичного атласу).

ХХ ст. – час, коли завдяки лінгвістичному картографуванню було створено національний і регіональні атласи української мови. Досягненням сучасної української школи лінгвогеографії стало видання тритомного загальнономовного Атласу української мови (т. І: Полісся, Середня Наддніпрянщина і суміжні землі, 1984 р.;

т. II: Наддніпрянщина, Волинь, Закарпаття та суміжні землі, 1988 р.; т. III: Слобожанщина, Донеччина, Нижня Наддніпрянщина, Причорномор'я і суміжні землі, 2001 р.). Цей атлас унаочнює поширення на суцільній українській території діалектних явищ, показує не лише статичні мовні факти, нерухомі діалектні риси, а й вияви динаміки, змін діалектного мовлення на всіх його рівнях і допомагає визначити причини їх виникнення.

Після видання АУМ на перший план виступила потреба в інтерпретації, прочитанні його карт, у тому числі й дослідження діалектних тенденцій. Адже нагромадження матеріалу та створення на його основі лінгвістичних карт – це лише перший етап лінгвогеографічного вивчення мови, надзвичайно важливий і трудомісткий. Другий етап інтерпретація вже створених карт – завершальний, бо його результати визначають загальну цінність здійсненого аналізу. За образним висловом Й. Дзензелівського, «лінгвістична карта – це інформація, яка вимагає пояснення, усвідомлення, узагальнення, ґрунтового аналізу».

Висновки і перспективи подальших досліджень. Курс «Українська лінгвогеографія» забезпечує студентів-магістрантів філологічного спрямування теоретичними відомостями, презентує найновіші досягнення науковців у лінгвогеографічній науці, що сприяє креативності у самостійній роботі студентів, виробленню навичок до проведення власних наукових досліджень і керівництва пошуковою роботою, що є важливою складовою ґрунтової професійної підготовки майбутнього викладача мовознавчих дисциплін.

Список використаної літератури

1. Бевзенко С. Українська діалектологія. Київ. 1980. 247 с.
2. Гриценко П. Діалектологія. *Українська мова. Енциклопедія*. Редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко та ін. Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана. 2005. С. 149.
3. Дзензелівський Й. Деякі питання методики і теорії інтерпретації лінгвістичних карт (на матеріалі слов'янських атласів). *Праці XI Республіканської діалектологічної наради*. Київ: Наукова думка. 1965. С. 20–39.
4. Дзензелівський Й. О. Конспект лекцій з курсу «Українська діалектологія». Ужгород. 1965. 101 с.
5. Жилко Ф. Т. Ареальні системи української мови. *Мовознавство*. 1990. № 4. С. 18–27.
6. Жилко Ф. Т. Нариси з діалектології української мови. Київ, 1966. 307 с.
7. Закон України “Про забезпечення функціонування української мови як державної”. Електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>
8. Костів О. Лінгвістична географія та діалектологія (розвиток та взаємодія). *Серце чистеє, думка чесна. Збірник наукових праць і матеріалів на пошану Ірини Ощипко*. Львів: Левада, 2018. С. 559–570.
9. Коць-Григорчук Л. М. Лінгвістично-географічне дослідження українського діалектного простору. Нью-Йорк – Львів, 2002. 267 с.
10. Масенко Л. Українське Азовське море: україномовний простір – запорука цілісності держави. Електронний ресурс: <https://www.radiosvoboda.org/a/29480076.html>
11. Матвіяєв І. Українська мова і її говори. Київ, 1990. 168 с.
12. Михальчук К. П. Наречія, поднаречія и говори южной России в связи с наречіями Галичини. *Труды этнографическо-статистической экспедиции в Юго-Западный край*. Санкт-Петербург. 1877. Т. 7. Вып. 2. С. 453–512.
13. Назарова Т. Інтерферентні ареали як об'єкт історичної діалектології (волинсько-польські *tot⁽¹⁾, *tet). *Праці XII Діалектологічної наради*. Київ: Наукова думка. 1970. С. 15–28.

14. Освітня програма. Галузь знань – 03 «Гуманітарні науки». Спеціальність – 035 «Філологія». Електронний ресурс : <https://philology.lnu.edu.ua/academics/bachelor>, <https://philology.lnu.edu.ua/academics/master>
15. Прилипка Н. Лінгвістична географія. *Українська мова. Енциклопедія*. Редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко та ін. Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана. 2000. С. 313–314.
16. Стандарт вищої освіти. За спеціальністю 035 «Філологія» галузі знань 03 «Гуманітарні науки» для другого (магістерського рівня) вищої освіти. Електронний ресурс : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/06/25/035-filologiya-magistr.pdf>
17. Українська лінгвогеографія. Електронний ресурс : <https://e-learning.lnu.edu.ua/course/view.php?id=4733>

References

1. Bevzenko S. *Ukrainska dialektolohiia*. Kyiv. 1980. 247 s.
2. Hrytsenko P. *Dialektolohiia. Ukrainska mova. Entsyklopediia*. Redkol.: V. M. Rusanivskiy, O. O. Taranenko ta in. Kyiv: Ukrainska entsyklopediia im. M. P. Bazhana. 2005. S. 149.
3. Dzendzelivskiy Y. Deiaki pytannia metodyky i teorii interpretatsii linhvistychnykh kart (na materialy slov'ianskykh atlasiv). *Pratsi XI Respublikanskoi dialektolohichnoi narady*. Kyiv: Naukova dumka. 1965. S. 20–39.
4. Dzendzelivskiy Y. O. *Konspekt leksi z kursu «Ukrainska dialektolohiia»*. Uzhhorod. 1965. 101 s.
5. Zhylo F. T. Arealni systemy ukrainskoi movy. *Movoznavstvo*. 1990. № 4. S. 18–27.
6. Zhylo F. T. *Narysy z dialektolohii ukrainskoi movy*. Kyiv, 1966. 307 s.
7. *Zakon Ukrainy “Pro zabezpechennia funktsionuvannia ukrainskoi movy yak derzhavnoi”*. Elektronnyi resurs: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>
8. Kostiv O. *Linhvistychna heohrafiia ta dialektolohiia (rozvytok ta vzaiemodiia)*. *Sertse chyste, dumka chesnaia. Zbirnyk naukovykh prats i materialiv na poshanu Iryny Oshchypko*. Lviv : Levada, 2018. S. 559–570.
9. Kots-Hryhorchuk L. M. *Linhvistychno-heohrafichne doslidzhennia ukrainskoho dialektnoho prostoru*. Niu-Iork – Lviv, 2002. 267 s.
10. Masenko L. *Ukrainske Azovske more: ukrainomovnyi prostir – zaporuka tsilisnosti derzhavy*. Elektronnyi resurs : <https://www.radiosvoboda.org/a/29480076.html>
11. Matviias I. *Ukrainska mova i yii hovory*. Kyiv, 1990. 168 s.
12. Mykhalchuk K. P. *Narechyja, podnarechyja y hovory Yuzhnoj Rusi v svjazy s narechyjami Halychyny. Trudy etnohrafychesko-statystycheskoj ekspedytsyji v Yuho-Zapadnyj kraj*. Sankt-Peterburh. 1877. T. 7. Vyp. 2. S. 453–512.
13. Nazarova T. *Interferentni arealy yak ob'iekt istorychnoi dialektolohii (volynsko-poliski *tot(*), *tet)*. *Pratsi XII Dialektolohichnoi narady*. Kyiv: Naukova dumka. 1970. S. 15–28.
14. *Osvitnia prohrama. Haluz znan – 03 «Humanitarni nauky»*. Spetsialnist – 035 «Filolohiia». Elektronnyi resurs : <https://philology.lnu.edu.ua/academics/bachelor>, <https://philology.lnu.edu.ua/academics/master>
15. Prylypko N. *Linhvistychna heohrafiia. Ukrainska mova. Entsyklopediia*. Redkol.: V. M. Rusanivskiy, O. O. Taranenko ta in. Kyiv : Ukrainska entsyklopediia im. M. P. Bazhana. 2000. S. 313–314.
16. *Standart vyshchoi osvity. Za spetsialnistiu 035 «Filolohiia» haluzi znan 03 «Humanitarni nauky» dlia druhoho (mahisterskoho rinvnia) vyshchoi osvity*. Elektronnyi resurs : <https://philology.lnu.edu.ua/academics/bachelor>, <https://philology.lnu.edu.ua/academics/master/>
17. *Ukrainska linhvoheohrafiia*. Elektronnyi resurs : <https://e-learning.lnu.edu.ua/course/view.php?id=4733>

PROBLEM QUESTIONS IN A PROCESS OF THE TEACHING LINGUISTIC GEOGRAPHY IN UNIVERSITIES

Oksana Kostiv

*Ivan Franko National University of Lviv
Ivan Kovalyuk department of Ukrainian language
1 Universitetska St., room 234, 79001, Lviv, Ukraine
phone: 032 239 47 17
e-mail: oksana.kostiv@lnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-1878-2675>*

In the article, an author attempted to specify the concept of dialect words as object of learning in the high school. The course «Ukrainian Linguistic Geography» is one of the leading places in the system of higher education disciplines. Possession of the Ukrainian literary norm is a primary task for a student-philologist, but one cannot ignore the fact that it was through the dialectal language that the Ukrainian literary language was formed and exists. The course «Ukrainian Linguistic Geography» in high school should familiarize students with Ukrainian dialectology as a science. Lecturer has inform to students find out subject, tasks, meaning and system of terms, teaches students to freely orient on the dialectological map of Ukraine, analyze dialectal texts, acquaint them with phonetic, morphological, lexical peculiarities of dialects of the Ukrainian language, develop skills of writing dialectal texts in phonetic transcription. In the process of presenting the theoretical and practical material of the course «Ukrainian Linguistic Geography», a number of problem points arise from the principles of analysis and representation of dialectal material.

The author analyses the different and common features between linguistic geography and dialectology and takes aims to explore the core methodological and theoretical approaches of linguistic geography. Linguistic geography and dialectology are characterized by a number of common and distinctive features. First of all, it is found in the sources, purpose, subject, object, study conditions, methods of analysis. In the article there were determinate the main purpose, methods of research, sources of linguistic geography as a separate linguistic discipline. In both branches of linguistics the spatial variations of dialect language is object of interest and the visualization of language in spatial constructions is therefore also of growing significance. Accumulation of knowledge about the spatial distribution of linguistic phenomena, about the core and periphery structure language led to the formed of linguistic geography.

Ukrainian linguistic geography is a separate linguistic discipline that emerged from dialectology in the nineteenth century and achieved development in the twentieth century. The high achievement of the modern Ukrainian school of linguistic geography was the publication of the three-volume Atlas of the Ukrainian language. Since linguistic geography is not only one of the domains with a lengthy tradition, it is also one of the most progressive fields in linguistics.

In general, the course «Ukrainian Linguistic Geography» arranges the students theoretical knowledge, promotes creativity in independent work of students, development of skills of scientific researches, which must be thoroughly mastered by the future teacher-verb.

Key words: linguistic geography, dialectology, teaching methods of the Ukrainian language, high school, atlas, core, periphery, vibrations zone, isogloss, contact zone.

*Стаття надійшла до редакції 02.05.2023
доопрацьована 08.05.2023
прийнята до друку 14.05.2023*